

ורקלויטה – אנשי מעשה, תנועת נוער [גרמנית] יהודית

עם ההכרזה על פירוק ה"קמראדן" ב-1928, המשיך הגוש המרכזי של חברים, כ-1000 במספר, להתקיים כגוף בשם "Kreis" (חוג). לא הייתה הגדרה ברורה של כיוון או מטרות, אלא המשיכו לקיים את הגופים השונים של התנועה בהנהגתו של מנחם גרסון במשך ארבע שנים. ההכרזה הרשמית על פירוק ה"קמראדן" הייתה באוגוסט 1932, ובאותה אספה של התנועה הוחלט רשמית להקים תנועה חדשה, ולקרוא לה "ורקלויטה – תנועת נוער יהודית גרמנית". והיא התקיימה למעשה במשך 6 שנים בלבד – מן הייסוד ב-1932 ועד ההחלטה על הצטרפות לקיבוץ הארצי "השומר הצעיר" ב-1938.

כך תיאר מנחם גרסון את הנוער שחברי ה"קמראדן", ה"קרייס" ואחר כך ה"ורקלויטה" השתייכו אליו:

היה זה נוער יהודי "מערבי" טיפוסי. סביבתו החברתית הציגה לפניו את **האינדיבידואליזם** כערך מוסרי עליון: הפרט חייב לפתח את כל כישוריו במלואם, ללא הגבלה, למען איזו חברה המטילה עליו מרותה. כך מגשים האדם את הערך הנעלה שבחיים ושמו: האישיות החופשית. לגבי הפרט קיימת רק עדה אחת: האנושות. הלאום אינו אלא יצור מקרי-היסטורי, לא ערך עצמי. הנוער בקיצוניותו הסיק מכאן לגבי יהדותו מסקנות, שהדור המבוגר נרתע מפניהן. הוא היה חסר כל זיקה נפשית ליהודים וליהדות. [...] היה זה נוער מתבולל, נוער אינדיבידואליסטי, שרצה לחיות את חייו העשירים, מלאי התרבות, ללא עול של מצוות סוציאליות או לאומיות יהודיות. [...]

(מתוך: מנחם גרסון – "דרכה של ה'ורקלויטה' ל'השומר הצעיר'").

אם האידיאולוגיה של ה"קמראדן" (בעקבות וינקן שניסח את העקרונות של תנועת נוער באירופה), הייתה רופפת בלי כל סממן יהודי, ועיקרה כינון תרבות נוער וחיים עצמאיים בתוך החברה הבוגרת, הרי שהאידיאולוגיה של ה"ורקלויטה" כבר הייתה יותר ברורה: ההשתייכות ליהדות הייתה מרכיב מרכזי, אם כי ללא השלכות או הכוונה לציונות. מלכתחילה הייתה מגמתה יצירת משקל-נגד לקהילה היהודית המסורתית, ייסוד "בתי עם" ומרכזי נוער, שבהם יועברו קורסים בתחומי תרבות ורוח, או הכשרה מעשית בתחומים שונים ויתקיימו פעילויות תרבותיות. המרכזים האלה אמורים לתת מענה לבעיות סוציאליות של יהודי גרמניה, שהחריפו בעקבות המשבר הכלכלי של סוף שנות העשרים והתחזקות האנטישמיות. ואולם, עדיין התנועה ראתה את עצמה תנועה גרמנית קודם כל ואחר כך יהודית. עד כדי כך, שאפילו במחנה החורף של 1932, כחודש לפני עליית הנאצים לשלטון, עדיין הוגדרו מטרות התנועה כמוונות לנוער יהודי בגרמניה.

בדף הקשר מס' 2 (Verbindungsbrief) של התנועה החדשה, שיצא בתחילת 1933 מובא סיכום של מחנה החורף (חתומים אליהו מעוז ואליעזר בארי). בין העניינים שנדונו באותו מחנה, היו: חיים יהודיים, היחס לגרמניה, העמדות הסוציאליסטיות של התנועה והיחס כלפי היהדות. התיאור כולל אלמנט של אי-וודאות לגבי התנועה, אבל אין שום שאלה או דאגה מן העתיד. המחנה התנהל כמו המחנות בשנים קודמות; דיברו על סוציאליזם, על חסידות; הזמינו את בובר להרצות בפניהם... פעולות התקיימו בחוגי הבנים והבנות בגילאים הצעירים (המצב בפעולות

הבנות היה טוב יותר ממצב הבנים, נכתב...); חגגו את חנוכה, קיימו ערבי שישי, רקדו הורה, שרו ניגונים... ולא העלו על דעתם את מה שעתיד לקרות בחודשים הקרובים... חודש לאחר מכן ניצחו הנאצים בבחירות ותפסו את השלטון (30 בינואר 1933). תוך חודשיים, הוציאה התנועה משמה את המילה "גרמני", מעתה הייתה זו תנועת נוער יהודית, שמטרתה עלייה לפלשתינה וייסוד קיבוצים. נפתחו מקומות הכשרה חקלאית ורבים יצאו אליהם (הגדול מכולם הוא "גוט וינקל", שרבים ממייסדי הזרוע עברו דרכו). קבוצת חברים ראשונה עזבה את גרמניה ועלתה לפלשתינה באמצע 1933 וראשית 1934. בחודשים הראשונים לאחר בואם, עד אפריל 1934, נחלקו החברים לשתי "פלוגות". האחת הגיעה למשמר העמק (הקיבוץ הארצי) והשנייה לגבעת חיים (הקיבוץ המאוחד). המטרה הייתה כפולה: הכשרה לחיי קיבוץ והזדמנות לבחון את האפשרות של הצטרפות לאחת התנועות. עם זאת, התוכנית הייתה להקים תנועה קיבוצית של "ורקלויטה – אנשי מעשה". הם רצו לשמור על ייחודם האידיאולוגי כתנועה א-פוליטית, ליברלית וסוציאליסטית. הכרעה לטובת אחת התנועות הקיבוציות תביא בהכרח להגדרת השתייכות פוליטית. הם רצו להישאר ניטרליים...

הוויכוח הרעיוני שהתנהל באותן שנים בקיבוץ הזרוע נגע בשלוש סוגיות גדולות: התוכן של חיי עדה בתנאי הקיבוץ, דרכנו כיהודים, דרכנו כסוציאליסטים. התנאים החדשים מן ההכרח שהשפיעו על תפיסתנו החברתית. [...] נאלצנו להודות, שגרסנו חיי-עדה באופן אידיאליסטי מדי. דיברנו על בלתי-אמצעיות ביחסי החברים, אך למעשה התכוונו רק לגילויים חיוביים של "בלתי-אמצעיות" זו ולא העלינו על הדעת, שפירושה הממשי לפעמים – גם חיכוכים, אנטיפתיה ואף איבה. התנערנו מהתקוות הדתיות שתלינו בהגשמת חיי העדה. הושפענו מהתפיסה, הרואה בקיבוץ מכשיר להגשמת הציונות הסוציאליסטית, וכאחד – תא החברה העתידה לקום בארץ. עם חדירתם של יסודות אובייקטיביים אלה לתפיסתנו הקיבוצית, לא חדלנו מלשאוף להשכנת יחסים מתוקנים בין אדם לחברו. ראינו בקיבוץ בית לכל חבריו שיחסי אמון שוררים בו. ראינו את החברות בקיבוץ כשותפות בדרך ובוזה ביטאנו את ההנחה היסודית, שבאין אופק תנועתי לא תהיה גם תקומה ליחידה המשקית.

(גרסון שם)

בין עליית הראשונים ב-1933, 1934 ועד עליית הקיבוץ על הקרקע בחורף 1936, הגיעו ארצה כ-200 חברים מתוך 1200 חברי התנועה. עוד 400 יצאו למקומות הכשרה בגרמניה, חלקם הגיעו לארץ לאחר מכן. הצעירים ביותר שעדיין לא עמדו ברשות עצמם, חלקם עלו לארץ במסגרת עליית הנוער והתחנכו בבן שמן. רבים עזבו את גרמניה עם משפחותיהם בעוד מועד, או מאוחר יותר במסגרת ה"קינדרטרנספורט" הגיעו לאנגליה. בשלב מאוחר יותר, אחרי מלחמת העולם, הצטרפה הקבוצה האנגלית לקיבוץ הזרוע.

רבים מבוגרי התנועה נשארו בגרמניה ונספו עם משפחותיהם.

בשל מלחמת העולם, התפוררות התנועה שנשארה ללא עתודות דור צעיר בגרמניה, הפכה המגמה להקים תנועה קיבוצית עצמאית לבלתי מעשית. לאחר ארבע שנים בארץ, שנתיים לאחר העלייה על הקרקע, הצטרפו קיבוץ הזרוע ותנועת "ורקלויטה" לקיבוץ הארצי – "השומר הצעיר", לא מעט בהשפעתו של יעקב חזן, איש משמר העמק שמזה שנתיים היה הקיבוץ השכן של הזרוע, ואשר השקיע מאמצים רבים לשכנע את ה"ורקלויטה" להצטרף ל"השומר הצעיר". צעירי התנועה שהגיעו לבן-שמן או עלו ארצה לאחר ייסוד הזרוע, התכוונו להקים קיבוץ נפרד והתקבצו ב-1937 בשם "קיבוץ ב' של הורקלויטה". (ראו ערך נפרד בפרק: "ראשית ההתיישבות").

